

ЕКОНОМІКА, МЕНЕДЖМЕНТ ТА ЕКОЛОГІЯ

УДК 378.147

В. Р. Сердюк, д. т. н., проф.; О. Л. Задорожна, студ.;
С. М. Купринюк, студ.

ВПРОВАДЖЕННЯ ГНУЧКИХ СИСТЕМ МОДУЛЬНОГО ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ

Вступ

Швидкі зміни виробничих технологій, зростання конкуренції та глобалізації обумовлюють необхідність постійного професійного розвитку робітників.

Загальновідомо, що безперервний, регульований приплив кваліфікованих робітничих ресурсів є однією з найважливіших, невід'ємних умов економічного розвитку суспільства. Світовою економікою давно доведено, що професійно-технічне навчання вже само по собі є капіталовкладенням, оскільки якість і рівень виробів та послуг значною мірою залежить від кваліфікації відповідного персоналу.

В таких умовах велика увага має приділятися професійній мобільності робітників як гаранту конкурентоспроможності на ринку праці.

На жаль, перехід до ринкової економіки в Україні здійснюється у складних умовах економічної і соціальної кризи, яка характеризується спадом виробництва протягом тривалого часу. Це, природно, призводить до втрати значною кількістю робітників надійних робочих місць. В сьогоденних умовах продовжує скорочуватись рівень зайнятості населення, зростає вивільнення працівників з галузей економіки у зв'язку з реорганізацією, ліквідацією підприємств, поширюється тіньова зайнятість, масштабним залишається приховане безробіття, складною є ситуація на ринку праці.

Щороку зростає зареєстроване безробіття. Якщо рік тому в центрах зайнятості реєструвався лише кожен третій безробітний, то в 1999 році — вже кожен другий [1].

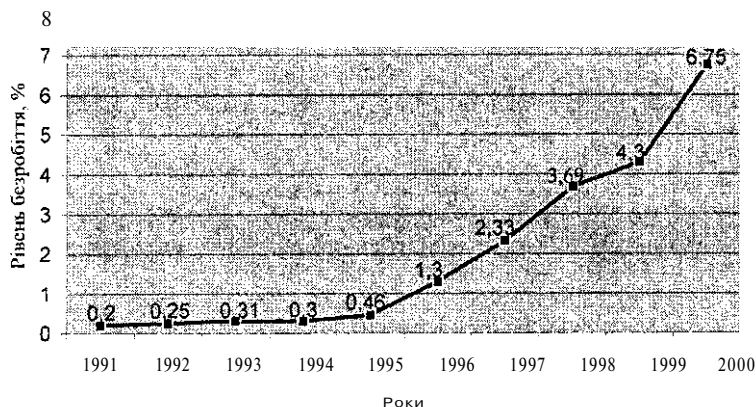

Рис. 1. Рівень офіційно зареєстрованого безробіття в Україні

Фактичний обсяг незайнятого населення зареєстрованою службою зайнятості в 1999 році становив майже 2,5 млн. громадян. Рівень зафіксованого безробіття станом на 1 січня 2000 року склав 4,3 % до працездатного населення і має тенденцію до зростання. Динаміку цього показника по роках зображено на рис. 1. В 2000 році прогнозується збільшення цього показника з 4,3 % до 6,75 %. Це значить, що 1 млн. 174 тис. офіційно зареєстрованих безробітних перетворяться в 2 млн. 700 тис., а до кінця 2000 року прогнозують збіль-

шення кількості безробітних, зареєстрованих у службі зайнятості, до 3,2 млн. громадян. Але офіційна статистика є мізерною часткою у порівнянні із сучасним станом проблеми [2]. Деякі вітчизняні спеціалісти оцінюють фактичний рівень безробіття у межах від 30 до 50 % населення у працездатному віці з ряду причин: вимушені відпустки, які сягають 1-3 місяці; неповна робоча неділя, неповний робочий день; робота на неповну ставку для

забезпечення стажу. Підтвердженням цього є те, що на сьогодні підприємства працюють не на повну потужність, а лише на 15...20 %.

Значна частина населення, яка тривалий час перебуває в стані відкритого або прихованого безробіття, не зможе працевлаштуватися за наявними професіями, навіть за умови попиту ринку праці на їхні професії, бо такі громадяни декваліфікувалися, тобто значною мірою втратили раніше набутий рівень кваліфікації [3].

Отже, в умовах сучасної соціально-економічної напруги досить вагомим стає офіційне визнання того, що навчання та перенавчання на всіх рівнях як молоді, так і дорослих є основним фактором для збільшення зайнятості робочої сили та її раціонального перерозподілу відповідно до потреб ринку, а також її мобільності.

Передумови впровадження гнучких систем професійного навчання

З метою швидкого реагування на зміни у кваліфікаційній структурі попиту на робочу силу потрібні якнайгнучкіші, швидкі і надійні технології навчання, які за оптимальних витрат забезпечать гарантовану якість підготовки. Саме якість підготовки дає можливість робітнику сподіватися на одержання робочого місця. Відомо, що приватні підприємства перш за все оцінюють професійні якості претендента на робоче місце. Можна впевнено сказати, що й державні підприємства будуть все більше цікавитися, насамперед, фаховим рівнем працівника.

На жаль, нинішня система професійно-технічної освіти залишається досить негнучкою і такою, що не в змозі гарантувати достатньої якості підготовки. В ній досить великою мірою присутня інертність попередніх років, коли позбавлене здорової конкуренції виробництво не мало потреби у випуску конкурентоспроможної продукції, а тому не було зацікавлене у висококваліфікованих робітниках. Справа в тому, що програми професійного навчання, які використовуються й сьогодні, були складені досить давно, мають жорстку семестрову форму, потребують багато часу для навчання і не можуть бути змінені у зв'язку з потребами ринку, який перебуває у постійному русі [4].

Світовий досвід показує, що за своє життя робітник 3-4 рази змінює професію. В більшості розвинених країн економіка створює до 10 % достатньо оплачуваних робочих місць для нових робітників, які поступають з ринку праці. Ріст безробіття підштовхує до пошуку гнучких і якісних програм навчання та перенавчання населення, яке вивільняється з однієї сфери виробництва з метою якнайшвидшого працевлаштування на нові робочі місця для принципово нових технологій, а також самозайнятості. Перехід на нові технології потребує значних витрат, які пов'язані з оновленням знань. Проблема полягає в тому, щоб знайти механізм постійного підвищення кваліфікації усіх зайнятих у процесі переходу від одного набору знань та навичок, що вимагається, до іншого. Сам процес навчання і перенавчання в основному покладається на самого робітника і для цього повинні бути створені сприятливі умови для самонавчання. Для здобуття навичок, які необхідні для працевлаштування і самозайнятості, а також для підтримки самонавчання, навчальні програми повинні бути пристосованими до кожної людини індивідуально і мати багатоцільову спрямованість. Щоб забезпечити ці потреби багато країн втілюють різні форми модульного навчання.

Успішний розвиток ринкової економіки базується на постійному впровадженні науково-технічних розробок, і в таких умовах закономірно була створена і реалізована модульна система професійного навчання, яка досить швидко реагує на нові технології.

Зміст модульної системи професійного навчання

Міжнародна Організація Праці (МОП) — це спеціальне агентство ООН, одним із напрямків діяльності якого є професійне навчання, проводить свої дослідження з вдосконалення і розповсюдження гнучких навчальних систем. Протягом останніх десятиліть МОП придбала ґрунтовний досвід в сфері модульної методики, відомої під назвою навчання за допомогою модулів трудових навичок (МТН). Мета МОП - допомогти зацікавленим в економічному розвитку країнам задовольнити свої потреби в професійній освіті, створюючи системи професійного навчання, які забезпечують наявність робочої сили в потрібній кількості, в потрібний час і в потрібному місці.

Модульна система МОП передбачає навчання фахівців як за спеціальністю в цілому, так і за її окремими частинами, такими, наприклад, як виробничі завдання у межах спеціальності.

Взагалі перелік видів робіт, які будуть виконуватись фахівцем, і є відправною точкою для створення програми навчання за допомогою модулів трудових навичок. Інакше кажучи, модульні навчальні програми мають у своїй основі технічні вимоги, що є в роботах, спеціальностях або професіях. Термін «завдання» має різний зміст у різній інтерпретації. Він може визначати роботу від самого початку, наприклад, з розмітки електропроводки в кімнаті, до монтажу всієї мережі електропостачання будинку. У зв'язку з цим був введений новий термін «модульний блок», або «модульна одиниця».

Модульний блок (модульна одиниця) — це логічна і сприйнятлива частина роботи у межах виробничого завдання, спеціальності або професії з чітко позначеними початком і кінцем, яка, як правило, не поділяється на дрібніші частини. Зрозуміло, що в основі модульної концепції МОП лежить діяльнісний підхід. У зв'язку з цим розробка навчальних модульних програм здійснюється від детального вивчення дій у межах роботи, дослідження навичок, необхідних для виконання цих дій, і психологічної сфери, до якої відносяться ці навички. Завершенням створення навчального модульного пакета є написання навчальних елементів.

Навчальним елементом називають окрему брошуру, виконану з дотриманням певних вимог, яка містить відомості про одну навичку або окремий завершений фрагмент навчальної інформації.

Навчальні програми модульного навчання готують у вигляді спеціальних карт, таблиць і пояснень. Програма має відповідати кваліфікаційним характеристикам одного або групи модульних блоків. На підставі програми готують усі необхідні навчальні елементи, які в подальшому увійдуть до *навчального пакета*. До навчального пакета також входять інструкція для викладача, інструкція для учня, перелік обладнання, матеріалів і допомог та спеціально розроблені тести для кожного модульного блока.

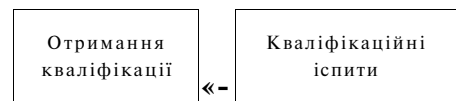
Модульне навчання передбачає тільки індивідуальний підхід. Отже, зрозуміло, що претендент перед початком навчання повинен пройти вхідне тестування. Метою такого тестування є визначення рівня підготовленості, технічних навичок, соціального становища тощо.

Індивідуальний підхід у даному разі реалізується тим, що зі створеної програми можна вилучити навчальні елементи або навіть цілі модульні блоки, відносно яких слухач показав достатні знання та навички, і повторне навчання в цьому напрямі не потрібне. Таким чином, для кожного учня створюється індивідуальна навчальна програма [4].

Виходячи з цього, навчальний процес за модульною системою зображено на схемі:

Спрощена організаційна схема навчання за модульною системою

Проведення вхідного тестування для оцінки наявних можливостей і здібностей кандидата на навчання	Комплектація індивідуального навчального пакету, до складу якого входить: — інструктивний матеріал для інструктора; — інструктивний матеріал для особи, яка навчається; - список обладнання, матеріалів та приладдя; — навчальні елементи.	Процес навчання
		Освоєння теоретичного матеріалу
		Інструктаж з техніки безпеки
		Набуття практичного досвіду

Порівняно із традиційною системою професійного навчання модульна система має ряд переваг. Основні відмінності між цими системами показані у табл.

Порівняльна характеристика звичайної системи професійного навчання і модульної системи.

Традиційне професійне навчання	Модульна система навчання
Наявність групи тих, що навчаються	Будь-яка кількість тих, що навчається
Наявність викладачів	Необов'язкова наявність викладача
Не завжди легкий для сприйняття матеріал, що вивчається	Доступність і наочність матеріалу, що вивчається
Наявність спеціальних приміщень	Не обов'язкова наявність спец, приміщень
Ліміт часу навчання	Необмежений період навчання
Потрібен деякий час для зміни матеріалу, що вивчається	Чутливість і мобільність системи на реагування наслідків НТП
Потребує досить великих матеріальних витрат	Не потребує великих матеріальних витрат

Отже, з оглядом на сучасний стан професійної перекваліфікації, впровадження в Україні гнучких систем модульного навчання дозволить найкраще забезпечити якісне, безперервне і малозатратне навчання і перенавчання — одну із важливих проблем сьогодення.

Реалізація проекту МОП в Україні

На виконання міжнародного Проекту Міжнародної Організації Праці (МОП ІЖК/96/006) введення в Україні гнучких систем модульного професійного навчання в 1997 році Віце-прем'єр-міністром України затверджено склад Міжвідомчої координаційної ради з питань впровадження в Україні системи модульного професійного навчання, а сумісним наказом Міністерства праці та соціальної політики та Міністерства освіти України затверджені регіональні центри модульного професійного навчання в усіх областях України, використовуючи для цього спеціалістів та наявну матеріально-технічну базу навчальних закладів, які проводять професійну підготовку спеціалістів.

З метою забезпечення реалізації заходів, передбачених Концепцією професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації незайнятого населення, схваленою постановою Кабінету Міністрів від 1 лютого 1996 р. №50 та Програмою зайнятості населення на 1997-2000 роки, схваленою Кабінетом Міністрів від 31 грудня 1996 р. №1591, щодо запровадження модульної системи для професійного навчання незайнятого населення вийшов наказ Міністерства праці та соціальної політики і Міністерства освіти від 30 жовтня 1998 року про затвердження Тимчасового положення про організацію професійного навчання незайнятого населення за модульною системою. Згідно цього положення модульна система підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації безробітного населення впроваджується з метою підвищення ефективності професійного навчання, введення в навчальний процес гнучких прогресивних технологій, індивідуалізації навчальних програм з урахуванням наявних знань та вмінь слухачів. Модульне професійне навчання громадян, які зареєстровані в центрах зайнятості як такі, що шукають роботу, організовується державною службою зайнятості на договірних умовах у базових навчальних закладах, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від їх підпорядкування, якщо є у них спеціальні дозволи (ліцензії), що видаються в установленому порядку.

До основних пріоритетних напрямів роботи регіональних центрів модульного навчання відносяться:

- надання методичної допомоги базовим навчальним закладам, які розробляють програми на замовлення Проекту;
- надання допомоги і відслідковування процесу апробації, розроблених Проектом програм;
- проведення регіональних семінарів підготовки спеціалістів для розробки і впровадження модульних навчальних програм;
- інформаційно-методична підтримка процесу широкого впровадження гнучких модульних програм професійного навчання незайнятого населення в регіоні;
- координація роботи впровадження модульної системи професійного навчання в регіоні з адміністрацією, обласними центрами зайнятості і обласними відділами освіти;

- аналіз ринку праці регіону, збір інформації, дослідження професійно-кваліфікаційного рівня робочої сили, яка користується попитом на ринку праці регіону;
- сприяння впровадженню модульної системи професійного навчання в сферу підтримки самозайнятості населення;
- збір інформації і проведення моніторингових досліджень організації навчального процесу за модульною технологією і оцінки його ефективності.

Вінницька область також активно підключилась до реалізації Проекту Міжнародної Організації Праці щодо впровадження в Україні гнучких модульних програм професійного навчання.

Розпорядженням Вінницької облдержадміністрації №8 від 19.01.98 року була створена обласна координаційна рада з питань впровадження системи модульного професійного навчання, а в січні 2000 року були внесені кадрові зміни.

В липні 1998 року розпорядженням облдержадміністрації №267 було утворено Вінницький регіональний центр модульного професійного навчання на базі Вінницького державного технічного університету.

Вибір на Вінницький державний технічний університет впав не випадково, адж ВДТУ спільним наказом Мінпраці та соціальної політики України був визначений базовим навчальним закладом у Вінницькій області і його представникам було доручено розробити пакет модульних документів у кількості 50 одиниць для професій «Монтажні сталевих та залізобетонних конструкцій» та «Оператор ЕОМ», пройти навчання у Державному центрі зайнятості у м. Києві, здати екзамени і отримати відповідний сертифікат який давав би право проводити навчання на регіональному рівні.

На сьогодні все це зроблено і на базі ВДТУ створено Вінницький регіональний центр модульного професійного навчання і робоча група розробки програм модульного професійного навчання, що мають спільно і плідно працювати з Українським міжгалузевим центром модульного навчання, обласним центром зайнятості і управлінням освіти облдержадміністрації.

Діяльність цього центру спрямована на широку пропаганду наявних переваг модульної системи навчання і надання навчально-методичних матеріалів з питань модульного навчання, для використання цих матеріалів спеціалістами різних навчальних закладів,

Висновки

1. Модульна система навчання є одним з варіантів професійно-технічного навчання. На сьогодні ця система є оптимальною з точки зору малозатратності і ефективності в умовах трансформації та адаптації професійно-технічного навчання до ринкових умов.
2. Покладаючись на досвід розвинутих країн, впровадження модульної системи навчання дозволить отримати незайнятим громадянам за короткий час необхідні для трудової діяльності професійні знання та вміння, що допомагають їм підняти рівень кваліфікації і прискорити процес працевлаштування у відповідності до вимог сучасного виробництва та потреб ринку праці.
3. На певному етапі модульне навчання не ставить за мету повністю відмінити традиційну систему професійно-технічного навчання, а лише сприяє підвищенню її ефективності.
4. За допомогою цієї системи створюються умови для того, щоб робітник зміг самостійно отримати нову професію або підвищити свою кваліфікацію.
5. Переваги модульної системи професійного навчання мають бути реалізовані у всіх навчальних закладах, які займаються професійною підготовкою спеціалістів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Реалії і перспективи соціальної політики. Бесіда з міністром праці та соціальної політики України Іваном Саханем // Урядовий кур'єр. — 4 березня 2000. — № 42. — С. 10.
2. Михельсон А. Безработица переходит в категорию самых тревожных явлений // День. — 10 февраля 2000. — С. 1.
3. Савченко В. Активна політика зайнятості на ринку праці — запорука збереження і розвитку трудового потенціалу // Україна: аспекти праці. — 1999. — № 1. — С. 9-14.
4. Аніщенко В. Модульне навчання. Концепція Міжнародної організації праці // Професійно-технічна освіта. — 1999. — № 1. — С. 21-23.